

Előszó

A névtani terminusok alakulásmódjának, használatának és meghatározásának különféle kérdései évek óta a figyelem középpontjában vannak. Az, hogy az egyes kutatók a különféle terminusokat eltérő jelentésben használják, komolyan akadályozhatja egymás pontos megértését. A terminusokban való világos egyetértés, a standardizáció hiányában a névkutatók nem feltétlenül képesek a gondolatok cseréjére, a koncepciók megvitatására, a tudomány előbbre vitelére, ami negatívan befolyásolja a szélesebb körű tapasztalat-cserét, a nemzetközi együttműködést és a névtan további fejlődését.

Mint BOTOLV HELLELAND rámutat (HARVALÍK–CAFFARELLI 2007: 196), a névkutatás nemzeti tudományként indult, amelynek fő célja az írott és szóbeli névanyag, elsősorban a hely- és személynév-összegyűjtése, vizsgálata és megjegyzésekkel, magyarázatokkal ellátott közreadása volt. Nemzetközi terminológiára különösebb igény nem mutatkozott. Ez azonban az évek során megváltozott: napjainkban a névtan elméleti és módszertani problémáit nemzetközi szinten, például nemzetközi kongresszusokon is megvitatják. Amikor pedig egy-egy tanulmányt vagy egyéb munkát nemzetközi közönségnek szánnak, elengedhetetlen, hogy a terminológia nemzeti hovatartozástól függetlenül, mindenki számára érthető legyen. Ez általában is érvényes a névtanra, az elméleti kérdések tárgyalásakor pedig különösen fontos. Ugyanígy érdemes nemzetközi szinten is érthető terminusokat használni a névtani kategóriák meghatározása során.

Az egységességnek a névtani terminológia használatában megfigyelhető hiánya azt a benyomást keltheti, hogy a névtan fejletlen diszciplína, ez pedig alááshatja a megbízhatóságát. Érdemes ugyanakkor megjegyezni, hogy a terminusok használatában és/vagy jelentésében tapasztalható eltéréseket nagyrészt az eltérő elméleti megközelítések és az egyes névtani iskolák, országok és nyelvek különböző hagyományai eredményezik, így országos szinten, egy adott nyelven vagy névtani iskolán belül nem különösebben gyakori a terminusok következetlensége, többértelműsége vagy bizonytalansága.

A közös terminológia megalapozása már megtörtént, köszönhetően egy sor egy- és többnyelvű névtani terminológiai szótárnak és terminológiai rendszerezésnek. A névtani terminológia különös fontosságát tükrözi, hogy ezeken kívül olyan munkák is foglalkoznak vele, amelyek elsősorban a névtan általános kérdéseit tárgyalják vagy éppen egy-egy adott problémakört mutatnak be.

A legfőbb problémák, amelyekkel a különféle terminológiai rendszerekkel összefüggésben találkozunk, jelentkezhetnek abban, hogy ugyanazon jelenségre vagy névfajtára különböző terminusok vannak használatban, illetve hogy egymás mellett létezik egy hazai és egy nemzetközi terminuskészlet.

Nyilvánvaló, hogy a terminusok többértelműsége és bizonytalansága zavarokat okozhat. Még ha a terminusok idővel pontosabbá és állandóvá válnak is, a megszilárdulásuk a

folyamat koordinálása nélkül hosszú és bizonytalan kimenetelű lesz. Ezért a használatba vont terminológiának csapatmunka és közös megegyezés eredményének kellene lennie, sőt, talán egyfajta kötelező érvényűvé tétele is megfontolandó lehet. Ennek érdekében 2002-ben, a 21. Nemzetközi Névtudományi Kongresszuson Uppsalában javaslat született egy névtani bizottság felállítására a Nemzetközi Névtudományi Társaság (International Council of Onomastic Sciences, ICOS) védnöksége alatt azzal a céllal, hogy összeállítson egy, a használatban lévő névtani terminusokat definíciójukkal együtt tartalmazó nemzetközi útmutatót (HARVALÍK 2005). Ez a terminológiai munkacsoport, amely az ICOS vezetőségének égisze alatt működik, annak 2004. március 24–27-i tanácskozásán jött létre; tagjai különböző nyelvek, országok vagy régiók és névtani iskolák képviselői.

E bizottság tevékenységét HARVALÍK (2014) részletesen bemutatja, és e kötet is kitér rá röviden (BÖLCSKEI 2017, FARKAS 2017). A csoport munkájának legfőbb eredménye egy háromnyelvű, az ICOS hivatalos nyelvein (angol, német és francia) készült lista az alapvető névtani terminusokról, mely az ICOS honlapján érhető el (Icosweb Terminology). Jelenleg az egyik legfőbb feladat ennek a terminusjegyzéknek az elkészítése további nyelvekre, elérhetővé téve így a névkutatók szélesebb köre számára is. A cseh és szlovák változat már elkészült, egyéb nyelvek összeállítása pedig folyamatban van. Örömmel tapasztalom, hogy a magyar változat – kiegészítve egy angol–magyar terminusmutatóval és egy angol–magyar–német–francia négynyelvű ekvivalencialistával – szintén elkészült, és elérhetővé válik e kötetben.

Ugyancsak fontos munka a névtani terminológia terén az ENSZ Földrajzi Névi Szakértői Csoportja (United Nations Group of Experts on Geographical Names, UNGEGN) által kidolgozott terminusjegyzék magyar változata, amely szintén e kiadványban jelenik meg.

Nemcsak a Nemzetközi Névtudományi Társaság és az ICOS Terminológiai Munkacsoportjának elnökeként, hanem névkutatóként is nagyra értékelem magyar kollégáim e kötetben közzétett munkáját. Eredményeik bizonyítják, hogy a különböző nyelvek és névtani iskolák által használt terminusok kölcsönös összehangolása – folyamatosan figyelembe véve azok valós használatát, elfogadva a pluralizmus jogát is – alapvetően hozzájárul az egyes névkutatók közötti, magasabb szintű megértéshez, és ösztönözleg hat a névtan általános elméletének és alapelveinek további fejlődésére is.

Hivatkozott irodalom

- BÖLCSKEI ANDREA 2017. Két nemzetközi névtani terminológiai jegyzék magyar változata. In: BÖLCSKEI ANDREA – FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar és nemzetközi névtani terminológia / Hungarian and International Onomastic Terminology*. International Council of Onomastic Sciences – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Uppsala–Budapest. 49–61. <https://doi.org/10.26546/5061110.8>
- FARKAS TAMÁS 2017. Nemzetközi és magyar névtani terminológiai kutatások. In: BÖLCSKEI ANDREA – FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar és nemzetközi névtani terminológia / Hungarian and International Onomastic Terminology*. International Council of Onomastic Sciences – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Uppsala–Budapest. 29–47. <https://doi.org/10.26546/5061110.7>

- HARVALÍK, MILAN 2005. Towards a new millennium – towards a common onomastic terminology?
In: BRYLLA, EVA – WAHLBERG, MATS eds., *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002*. Språk- och folkminnesinstitutet, Uppsala. 1: 160–171.
- HARVALÍK, MILAN 2014. Towards a common onomastic terminology? The next step. In: TORT I DONADA, JOAN – MONTAGUT I MONTAGUT, MONTSERRAT eds., *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques. / Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences*. Biblioteca Tècnica De Política Lingüística 11. Generalitat de Catalunya, Barcelona. 21–25. <http://www.gen.cat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/004.pdf> és <https://doi.org/10.2436/15.8040.01.4>
- HARVALÍK, MILAN – CAFFARELLI, ENZO 2007. Onomastic terminology: an international survey / Terminologia onomastica: un'inchiesta internazionale. *Rivista Italiana di Onomastica* 13: 181–220.
Icosweb Terminology = *ICOS Lists of Key Onomastic Terms*. <https://icosweb.net/drupal/terminology>

MILAN HARVALÍK
a Nemzetközi Névtudományi Társaság (ICOS) elnöke